

VÄRLDEN OCH VI

Tidskrift om FN, demokrati och federalism

Demokratin i Sverige är inte så uråldrig som vi ibland tror. I serien "Du gamla du fria" har vi tidigare konstaterat att Sverige fick allmän rösträtt först 1945 och religionsfrihet först 1952. Den här gången behandlas yttrande- och tryckfriheten.

Murar som revirmarkering är däremot en uråldrig företeelse, som t.ex. den Kinesiska Muren (nedan). Och även idag byggs murar av skiljda slag.

J.B.

Innehåll:

	<i>sid</i>
<i>Du gamla du fria, del 3</i>	2
<i>Carin Berg död</i>	4
<i>Grameen Bank</i>	4
<i>Världens murar</i>	5
<i>Nytt från ICC</i>	7

Nummer 1

Årgång 59

2007

ISSN 0346-4881

Du gamla du fria, del 3

av Torulf Gunnarsson

”Demokrati är inte ett tillstånd, det är en process; demokratin måste ständigt återerövas.” (citat av Herbert Tingsten (1896-1973), statsvetare, författare och debattör)

En av de grundläggande egenskaperna för en demokrati är yttrandefriheten och, sedan Gutenbergs dagar, dess massmediala kusin tryckfriheten. Det är två viktiga delar av det demokratiska frihetsidealet: den uppfattning man har om samhället skall man inte behöva viska till en vän, man skall kunna säga det högt till alla.

I gamla tider fanns i Sverige varken yttrande- eller tryckfrihet. Överheten – kung och kyrka – höll en skarp kontroll på att inga ”felaktiga” uppfattningar framfördes eller spreds. Ännu på 1600-talet hände det att människor, som gett uttryck för olämpliga politiska eller religiösa uppfattningar avrättades eller fick livstids fängelse.

Så småningom fick Sverige lagstadgad tryckfrihet, under tidernas lopp från 1766 till 1949 närmare bestämt sex stycken Tryckfrihetsförordningar (TF). I princip har alla dessa inneburit frihet att uttrycka sig i skrift, med ett antal straffbara undantag. Dessa undantag har varierat under årens gång.

1766 fick Sverige sin första TF. Där infördes istället för den hittillsvarande förhandskontrollen av alla trycksaker en efterkontroll, med förbud mot trycksaker som innebar angrepp mot statsreligionen, kritik av lagar som riksdagen antagit, eller förolämpningar mot kungahuset, ämbetsmän och enskilda medborgare. Med dessa undantag var det dock fritt att framföra sin uppfattning i tryck.

Nya TF kom som innebar nya inskränkningar i tryckfriheten. Den andra kom **1744** (med en del förändringar 1780). Den tredje kom **1792**. Här saknades helt anvisningar om vad som var tillåtet eller förbjudet, och några år senare återinfördes censuren.

Nu kom den period som har kallats ”järnåren”. Men **1810** kom en ny TF, nummer fyra. Den in-

nebar i stort sett en återgång till texten 1766 och var så till vida en förbättring. Däremot kunde nu hovkanslern utan motivering dra in tidningar som han ogillade. **1812** kom den femte TF där, genom att man infört begreppet ”oförutsedd skadegörelse”, statsmakten godtyckligt kunde dra in misshagliga tidningar utan att tryckfriheten formellt avskaffats.

Det var i det sammanhanget som den bekanta striden mellan Aftonbladets ägare Hans Hierta och hovkanslern under 1837, det år då indragningsmakten kulminerade. För Hierta gällde det att se till att tidningen utkom utan avbrott och för hovkanslern att maximalt störa utgivningen. Hierta bytte gång på gång namn på tidningen och bytte också utgivare, allt för att utnyttja lagens ordalydelse.

1812 års TF höll sig ända till 1949. Ett exempel: på våren 1910 höll Hinke Bergegren föredrag om preventivmedel och barnbegränsning. För föredraget dömdes han till fängelse men när också en tryckt version av föredraget åtalades frikände juryn. TF låg i vägen för en fällande dom. Följden blev att lagen ändrades så att förbudet också skulle gälla reklam för preventivmedel. Lagen trädde i kraft 1912 och kvarstod oförändrad ända till 1938.

När nazistregimen i Tyskland 1933 klagade över ovänliga uttalanden i svensk press var dock regeringens ståndpunkt klar: *”Regeringen eller utrikesministern kan icke åtaga sig att öva någon uppsikt över eller ta något ansvar för pressens uttalanden. Den intager sålunda en helt neutral ställning mellan främmande staters representanter och den svenska pressen.”*

Men tingen förändrades. Efter krigsutbrottet 1939 bildades under PA Hansson en samlingsregering. Dennas uppfattning om pressfriheten var en helt annan än den som den tidigare regeringen intagit.

Citat (utrikesministern i riksdagen): "Om en främmande regering anmäler att en tidningsartikel eller en serie artiklar uppfattas som så ovänliga att det fredliga förhållandet mellan de båda länderna därigenom störs, så är det väl ingen som verkligen tror att saken skulle kunna avvecklas helt enkelt genom att svenska regeringen förklarade att den enligt landets lagar ingenting kunde göra."

Därmed inleddes en av de mörkaste perioderna i den svenska tryckfrihetens historia jämförbar med "järnåren" under Napoleonkrigen. Regeringen valde att på nytt göra beslag av trycksaker utan att invänta domstolsbeslut. Under de närmaste åren togs flera hundra tidningar och böcker i beslag. Och 1941 antog riksdagen utan större debatt en censurlag.

När kriget började gå dåligt för Nazityskland och de tyska påtryckningarna därför inte längre ansågs farliga höjdes röster i riksdagen för en återgång till en mera tryckfrihetsvänlig politik.

Med tanke på vad som skett i relationen mellan makten och opinionen under krigstiden kunde man ha väntat sig att den nya lagen skulle medföra en grundlig revision. Men sådant söker man förgäves efter i de diskussioner som föregick 1949 års TF, vår sjätte. I denna bibehölls istället i stort sett de traditionella begränsningarna för tryckfriheten. Det enda verkligt nya var en paragraf som kriminaliserade "hot, förtal eller smädelse mot folkgrupp med viss härstamning eller trosbekännelse".

1992 kompletterades TF med en ny grundlag, Yttrandefrihetsgrundlagen, YGL, som skulle ge skydd åt andra yttranden än de skriftliga. YGL ger dock inget speciellt skydd för yttranden som framförts vid en demonstration, från en predikstol eller på en teaterscen. Den är begränsad till att gälla yttranden som framförs i vissa medier som radio, television och film.

YGL var inte den enda nya lagen med grundlagsstatus. Ett annat och viktigare tillägg gjordes 1995 då **Europakonventionen** införlivades med svensk lag. Det innebar inte bara att TF och YGL fick en konkurrent. Europadomstolen i Strasbourg, som

har att övervaka efterlevnaden av Europakonventionen, har blivit en sista instans när det gällde att avgöra brott mot konventionen.

Europakonventionen är till skillnad mot de båda svenska grundlagarna inte begränsad till vissa former av yttranden. Den frihet som artikel tio talar om gäller alla yttranden oavsett på vilket sätt de framförs. Begränsningar i denna yttrandefrihet får endast ske om de tillgodoser vissa skyddsvärda ändamål "som är angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, den territoriella integriteten, den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning och brott, skyddandet av hälsa eller moral eller annans goda namn och rykte". Europadomstolen har i sin tillämpning av konventionen lagt tonvikten på formuleringen "nödvändiga i ett demokratiskt samhälle" och den har därför underkänt många av de lokala domslut som den granskat.

Också när det gäller de nya media som skapats genom Internet är "tryck"-friheten begränsad. Ett exempel: tidigare i år beslagtogs Rikskriminalen efter en begäran från ryska regeringen en server som innehöll en mot Ryssland kritisk nyhetsajt.

Av demokratiska friheter har tryckfriheten en jämförelsevis lång historia i Sverige, åtminstone sedan 1812, men i kritiska lägen – senast under andra världskriget – har det visat sig alltför lätt att inskränka på både yttrande- och tryckfrihet.

I Sverige menar man med "första och andra statsmakten" den lagstiftande och verkställande makten, alltså riksdag och regering. I den mån att massmedia spelar rollen av granskare av samhället och försvarare av yttrande- och tryckfrihet har den getts namnet den "tredje statsmakten". *I en demokrati är den tredje statsmakten ett nödvändigt komplement till den första och den andra.* ■

Läs mera: *Thomas von Vegesack*: "Det förtryckta ordet". Texten finns på nätet under adressen www.tu.se/uploaded/document/2006/8/29/Det_förtryckta_ordet2.pdf.

Carin Berg död

av Lars Gunnar Ekegård

Carin Berg har gått ur tiden, 94 år gammal och aktiv in i det sista.

Dagens Nyheter hade 7 januari en minnesruna om Carin Berg skriven av Bibbi Steinerz. Den gav många upplysningar om Carins levnadsöde, som också handlar om tidiga strävanden för en europeisk federation.

Carin hade medlemskap i 32 föreningar. Bland dem var Sveriges Världsfederalister, och dessutom pensionärsgruppen i Stockholm som på slutet kallade sig

Carin Berg

Världsfederationsrörelsen med en egen tidning kallad Nos et Orbis.

Hon var också aktiv i miljörelsen, och i flera fredsföreningar, bl.a. Kvinnor För Fred.

Världen behöver sådana människor som Carin Berg.

Grameen Bank

av Jan Bellander

2006 års Nobel-fredspris till Muhamad Yunus och hans skapelse Grameen Bank.

Grameen Bank startades 1976 av Muhamad Yunus. Det var – och är – en för bankvärlden unik skapelse: fokuserad på små lån till fattiga människor, till människor som inte kan ställa upp med någon säkerhet, till människor som inte ens tror på sig själva.

Grameen Bank, som började i Bangladesh och fortfarande har stor verksamhet där, fann att kvinnor oftast är de bästa låntagarna, eftersom som de dels är bättre på att betala tillbaka sina lån, dels investerar i familjens och barnens behov i högre grad än män.

Banken bedriver, med Yunus' ord, en **social affärsverksamhet** i motsats till verksamhet som enbart siktar på egen profit. Den fokuserar på vad "kunderna" själva verkligen behöver – här bedrivs inte någon social engineering av typ Storebror Vet Bäst.

Mohamad Yunus

Glöm "den osynliga handen"

Adam Smith (1723-1790) är pappa till en allmänt omfattad marknadsekonomisk princip - att en individ som handlar till nytta för sig själv också indirekt handlar till nytta för samhället eller kollektivet. Smith kallade denna princip för **den osynliga handen**. *"Genom egennytan gynnar han ofta samhället mer än när han verkligen eftersträvar detta. Jag känner inte till att särskilt mycket gott någonsin åstadkommits av dem som driver handel till samhällets gagn"*, skrev Adam Smith. Men det var först tvåhundra år innan Grameen Bank kom till!

Muhamad Yunus och hans skapelse Grameen Bank fick alltså 2006 års Nobel-fredspris. Men man kan fråga sig om inte Yunus borde få ekonomipriset, också!

Världens murar

av Jan Bellander

Wikipedia: "Ett *revir* är ett område som hannen och honan av en djurart betraktar som sitt eget territorium och försvarar mot andra inom arten... Reviret används för att samla föda och få honor att para sig med. ... Revir utmärks ofta med *urin*."

Människan, ett mer avancerat djur, har sedan urminnes tid istället använt sig av *murar* av skiljda slag som revirmarkering. Stadsmurar, gränsmurar, tullmurar. Här en liten inventering.

Stadsmurar

Jerikos murar ca år 1200 f Kr:

I Gamla Testamentet, Josua 6, berättas om hur Josua erövrar staden Jeriko och får murarna runt staden att falla. Detta bör ha ägt rum på 1200-talet f Kr.

Arkeologiska utgrävningar av Jeriko, (en stad som fortfarande existerar) har dock visat att det inte fanns några murar runt Jeriko vid den tiden. Så Jerikos murar är nog en myt. Men en bra historia, som inspirerat både konstnärer, författare och kompositörer!

Konstantinopel, påbörjad 800-talet f Kr:

Konstantinopels murar omgav den romerska och bysantinska staden Konstantinopel (dagens Istanbul).

Den ursprungliga muren uppfördes på 800-talet f. Kr. då grekiska kolonister grundlade staden Byzantion vid Bosporen. Staden omfattade då inte mycket mer än sin akropol och under romersk tid hade staden en marginell betydelse.

Många delar av muren står kvar än idag. Den löper genom Istanbuls förorter och omges av park och grönområden som på flera ställen korsas av trafikleder som förbinder den gamla stadskärnan med stadens västra delar. På senare tid har jordskalv förstört vissa delar av muren och dess torn medan andra delar har restaurerats.

Babylon ca 500 f Kr:

Nebukadnessar II genomförde en stor ombyggnation av Babylon på 500-talet f. Kr. Från denna tid hör Babylons legendariska byggnadsverk. Babylons yttre murar inneslöt ett område på 850 ha, varav omkring 300 ha utgjorde innerstaden, vilken var uppdelad i två delar på ömse sidor av floden Eufkrat. Senare erövrades staden först av perserna och sedan av Alexander den store. Babylon var en tid centrum för Alexanders rike, tills hans död i staden år 323 f. Kr. Därefter förföll Babylon snabbt. – Babylons ruiner ligger ca 100 km söder om nuvarande Bagdad.

Visby ringmur, färdig omkring 1300:

Visby ringmur byggdes i två etapper. Den första muren som byggdes var endast 5 meter hög och hade ett fåtal marktorn. Den andra muren är 11 meter hög, och stod färdig omkring år 1300. Den hade ursprungligen 29 marktorn och 22 sadeltorn. Idag finns 27 av marktornen och nio av sadeltornen kvar.

Den totala längden på Visbys ringmur är nära fyra kilometer. Den restaurerades under åren 1884-86.

Gränsmurar

Kinesiska muren, påbörjad ca år 200 f Kr:

Kinesiska muren är en serie av murar av en total sträcka av cirka 6 400 kilometer i norra Kina. Hela anläggningen med sina befästningar och murar är jordens längsta byggnadsverk. Muren påbörjades på 200-talet f. Kr. även om delar av den existerade redan tidigare. Under Mingkejsarna på 1400- och 1500-talen förstärktes

muren för sista gången och byggdes ut till sin nuvarande sträckning.

Muren består av en kärna av fyllnadsmassor (hårt stampad jord) med klädsel av murverk. Muren är cirka 8 meter hög och lika tjock vid basen; upptill är bredden 4 till 7 meter. På jämna avstånd har vaktorn byggts; ungefär 24 000 stycken. De delar av muren som man som turist i dagens Kina besöker är i allmänhet nyligen restaurerade (1980-tal och senare).

Den kinesiska muren finns med på UNESCO: s världsarvslista.

Hadrianus mur, påbörjad år 122:

Hadrianus mur var en befäst mur byggd av romarna under kejsare Hadrianus med början år 122. Den byggdes för att skydda det romerska Britannien mot pikterna och göra det möjligt att använda dess trupper i andra delar av imperiet. Muren utgjorde under större delen av romarnas välde i Storbritannien dess gräns i norr. Den är 120 kilometer lång och ligger i England mellan 15 och 110 kilometer från den skotska gränsen. Längs muren fanns 14 gränstorn. Med tiden kom muren även att få stor betydelse genom gränshandeln.

Hadrianus mur finns med på UNESCO: s världsarvslista.

Moderna murar

Berlinmuren, 1961- 1989:

Berlinmuren byggdes av DDR med tillstånd från Sovjetunionen för att hindra DDR: s invånare från att fly landet genom att ta sig in i Västberlin, eftersom landet riskerade att tömmas på värdefull arbetskraft. Muren började uppföras i augusti 1961. Då började över 14 000 östtyska soldater, poliser och arbetare uppföra muren genom de centrala delarna av Berlin, lägga ut taggtråd runt Västberlin en bit in på östtyskt territorium och göra vägarna mellan den västra och östra delen av staden opasserbara.

Muren fungerade från 1961 fram till 9 november 1989. Numera är större delen av muren raserad, men en kortare del finns kvar som minnesmärke och "varnade exempel".

Israeliska muren, påbörjad 2001:

Israel har byggt en ca 700 km lång "separationsbarriär" på den av Israel erövrade Västbanken.

Barriären började byggas år 2001. Den består huvudsakligen av höga parallella stålstängsel med vaktorn och till en mindre del av betongmur. Mängden terrorattentat i Israel sägs ha minskat sedan barriären började uppföras. Många hävdar att muren har placerats på ett sådant sätt att Israel kan infoga de judiska bosättningarna och den bördigaste marken på Västbanken. Muren är därmed ett uttryck för en territoriell konflikt.

I ett utslag den 9 juli 2005 valde Internationella domstolen i Haag att använda beteckningen "mur" och fördömde den som en företeelse i strid med folkrätten. Domstolen angav att Israel hade rätt att bygga en mur inom sitt eget territorium eller längs gränsen, men inte inuti den ockuperade Västbanken. Israel sades därför vara tvungen att riva muren, vilket dock inte skett.

Muren mellan Mexico och USA:

Under senare hälften av 1990-talet byggde USA murar och stängsel utmed cirka 110 km av gränsen mot Mexico. Avsikten var att minska den illegala invandringen från Mexico till USA.

USA: s kongress beslöt hösten 2006 att väsentligt förlänga denna gränsspärr på gränsen mellan Mexico och USA. När bygget är klart kommer ca 1300 km (vilket är drygt 1/3 av denna gräns) att vara på detta sätt "spärrad".

En annan slags mur

EU: s jordbrukspolitik:

När EU under det tidiga 1960-talet formade sin jordbrukspolitik gällde det att säkra en hög grad av självförsörjning. Världen var osäker, och länderna måste vara förberedda på nya storkonflikter. Därför baserades politiken på ett stödsystem för att hålla igång jordbruken i EU: s medlemsländer. Stödet blev så småningom mycket omfattande. Idag går ca 50 miljarder Euro (nära hälften av EU-budgeten) till jordbrukspolitik.

Men situationen har förändrats. Sedan slutet av 1970-talet producerar EU: s jordbruk mer än som kan konsumeras inom EU. När överskottet säljs på världsmarknaden dumpas priserna (exportsubventioner), och fattiga jordbruksländer får svårt att hävda sig trots att deras produkter ofta är både bättre och billigare än de europeiska.

Trots detta kvarstår principerna för och omfattningen av jordbruksstödet nästan oförändrat. Under press från omvärlden (Uruguayrundan 1986-1994) har senare år exportsubventionerna minskat något – ”målsättningen” var att exportsubventionerna fram till år 2000 skulle minskas

med en tredjedel; om detta mål uppnåddes är dock oklart.

Kritiken mot EU: s jordbrukspolitik är skarp från olika läger, i Sverige även över de politiska blockgränserna. 2004 framlade Folkpartiet sålunda ett Niopunktsprogram för hållbar jordbruksutveckling och global solidaritet. Där stod det bl.a.:

”EU: s gemensamma jordbrukspolitik avskaffas omedelbart i alla dess delar. Full frihandel med jordbruksprodukter införs, tulltariffer och kvotrestriktioner avskaffas, priserna avregleras, direkta producentbidrag tas bort och alla exportsubsidier upphör”.

Omedelbart var det. Mot det får man ställa överenskommelsen mellan Frankrikes president Jacques Chirac och Tysklands tidigare förbundskansler Gerhard Schröder. Enligt den ska EU: s totala jordbruksstöd varken öka eller minska fram till år 2013.

EU: s jordbrukspolitik har verkligen blivit en ”mur” mot omvärlden.

■

ICC-nytt

av Jan Bellander

Sedan andra världskriget har många personer dömts för krigsförbrytelser, ofta vid tillfälliga internationella domstolar, som t.ex. vid Nürnbergprocessen, eller senare vid olika tribunaler.

För att få större stabilitet i internationell rättsskipning skapades 1998 vid ett toppmöte av 170 nationer i Rom den s.k. Rom-traktaten eller Romstadgan. Den undertecknades då av 120 (numera 139) länder. Här definierades en permanent internationell brottmålsdomstol, ICC, som skulle kunna lagföra och döma individer som begått brott mot vissa slag av internationell lag. 2002 hade mer än 60 (i dag 104) länder ratificerat Romstadgan. Detta innebär att domstolen ICC formellt existerade från och med **1 juli 2002**. Brotts be-

gångna efter detta datum kan alltså dras inför ICC, t.ex. om nationella domstolar inte kan eller vill ta upp ett mål.

Ett aktuellt sådant fall är Thomas Lubanga, ledare för Kongos UPC (Union of Congolese Patriots). Han anklagas för att vara ansvarig för att ha utnyttjat barnsoldater. Lubanga sitter häktad i Haag och målet kommer upp ICC under våren.

■

Läs mera om detta och andra fall i Trial Watch:

www.trial-ch.org/en/trial-watch/profile/db/legal-procedures/thomas_lubanga-dyilo_294.html

Avs.:
Sveriges Världsfederalister
c/o Bellander, Kärrgränd 36
162 46 VÄLLINGBY

B

SVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

FÖRENINGSBREV

VÄRLDEN OCH VI nr 1 2007

Citat om frihet

1) Det formella

“Den enda frihet som är värd namnet är då vi söker vårt goda på vårt eget sätt, dock bara så länge vi inte försöker beröva andra deras frihet, eller hindra dem att nå den.”

John Stuart Mill (1806-1873)

2) Det kompakta

”Din frihet slutar där min näsa börjar”

Elsa M Bellander (2007)

Världen och Vi (VoV) är en kulturtidskrift som vill diskutera

- ♦ förutsättningarna för en global demokratisk rättsordning
- ♦ reformering och stärkande av Förenta Nationerna
- ♦ federalism på lokal, regional och global nivå

Världen och Vi utkommer med fyra nummer per år.
Web-adress: hem.passagen.se/svf/vov.htm

Ansvarig utgivare:
Bengt Lindqvist

Redaktionskommitté:
= Jan Bellander -- tel / fax (08) 795-6004,
Kärrgränd 36, 162 46 Vällingby
e-post: jan.bellander@telia.com
= Karl af Geijerstam
e-post: karlafg@yahoo.com

VoV skickas till alla medlemmar i Sveriges Världsfederalister (SVF), se rutan till höger. Man kan också prenumerera: helår 100:- kr, (lösnummer 25:- kr)

Utgiven av Sveriges Världsfederalister (SVF)
c/o Karl af Geijerstam, Trädgårdsvägen 18
468 32 VARGÖN

postgiro 5 55 50-8

Föreningen Sveriges Världsfederalister (SVF) är den svenska organisationen i World Federalist Movement (WFM).

WFM är en internationell rörelse som sedan 1947 har verkat för reformering och demokratisering av Förenta Nationerna, och för en starkare global rättsordning. WFM, som har konsultativt status i ECOSOC (FN:s ekonomiska och sociala råd), verkar inom olika globala samhällsfrågor, så som folkrätt, nedrustning, miljö, mänskliga rättigheter och utveckling.

SVF vill också väcka diskussion om federalism och om dess betydelse för fred och utveckling – lokalt, regionalt, och på lång sikt i en federation av alla världens stater, en **demokratisk världsfederation**.

SVF är medlem i Svenska FN-förbundet.

SVF söker med olika projekt bidra till debatten om lösningar på världsomspännande problem samt FN:s reformering. Vi vänder oss till alla er som har intresse för globala frågor.

Web-adress: hem.passagen.se/svf/

Medlemsavgift/ år:

helbetalande: 200:- kr

nya medlemmar (första året), samt medlemmar under 26 år: 100:- kr

postgiro 5 55 50-8